

POLITICKÁ KNIHOVNA

JAN SLAVÍK

HUSITSKÁ
REVOLUCE

Studie historicko-sociologická

SBÍRKA SPISŮ
POLITICKÝCH, PRÁVNÍCH,
NÁRODOHOSPODÁŘSKÝCH A SOCIÁLNÍCH
POŘÁDÁ F. VODSEĎÁLEK
ŘADA II. KNIHA XIX.

V PRAZE 1934

VYDÁVÁ „ORBIS“ PRAHA XII.,

FOCHOVA 62

V PRAZE 1934

NÁKLADEM „ORBIS“, V PRAZE XII, FOCHOVA 62

MZK-PK Brno

311965759

Signat: II 08480

Zařizovna:

PŘEDMLUV A.

Tato stručná kniha nemůže býtí historií husitské revoluce, ani sociologickou studií v pravém slova smyslu. V tom případě bylo by třeba ji založit na daleko rozsáhlejším materiálu prameném i sociologickém. Je to studie podnětná, jež chce na některých zjevech husitské revoluce ukázati, že husitství musí býtí zkoumáno s rozsáhlejší vědeckou výzbrojí než se děje dosud. Dosavadní dějepisci řídí se heslem: *Ad fontes!* Studujte prameny! Z nich poznáte, jak věci se zběhly. Z nich jedině poznáte ducha doby! Je to postup velmi jednostranný. Husitské hnutí je dějinný proces, mající všechny atributy revoluce sociální. Je-li tomu tak, nemůže býtí studováno jako něco v dějích jedinečného. Je to pouze jedna z mnohých revolucí, majících mnoho společného. Společná je celková křivka vývoje, jež se zvedá do výše, aby po vybití revolučního flúida klesla. Dnes husitské bouře nelze vylíčit jen z pramenů, nýbrž je k tomu třeba znalosti psychologie revoluce. Ta přede vším nám umožní rozumětí současným pramenům, zejména, jde-li o spisovatele doby, která z nauk společenských a z teorie revolučního procesu nic neznamenala. Naši dějepisci však dosud nepočínají si o mnoho lépe než současní kronikáři doby husitské. Mluví o vzniku husitské revoluce, aniž by pokládali za nutné vyložití, co dnes víme o vzniku revolucí. Nevyloží čtenáři ani, co je revoluce vůbec a čím se liší od klidného procesu evolučního. Vykládají o revolučním blouznění a nechávají úplně stranou důležitý fakt, že se prudká horečka vyskytuje ve všech skutečných sociálních revolucích, jejichž je hlavním znakem. Vykládají o násilnostech revoluce a nezastávají se nad otázkou, kterák to, že teror se vyskytá u všech revolucí.

1
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

větší epochy byla dílem jiných mravních norem a společenských hledisk. V té věci plnou pravdu má prof. Pekař, tvrdí-li, že třeba znáti současné prameny, neb jen z nich možno poznati „ducha doby“. Tato znalost doby zabrání mnohým anachronismům, t. j. promítání do minulosti myšlenek a ideálů, jichž v té době nebylo. Osudnou chybou však díla Pekařova jest, že vyhýbaje se malým anachronismům, nedovedl se zbaviti nemožných představ při pojmech základních, jako je na př. představa národa, náboženství, demokratismu, sedláka atd. v době husitské. Při všeskeré znalosti doby nevyvaroval se, aby do těchto pojmů nevkládal mnoho představ moderních. Následek toho byl, že jeho základní these, které proti koncepci Palackého postavil, jsou nezřídka i po stránce věcné mylné. Týká se to myšlenkového, národního a sociálního významu, tedy vlastně všech hlavních stránek, o nichž se při výkladu husitství jedná. O nich třeba při historickém ocenění Lipan mluvitii předešším.

II.

ODUMÍRÁNÍ STŘEDOVĚKU.

Základem názoru Františka Palackého, že doba husitská je vrcholem našich dějin, je přesvědčení, že národ český svým odbojem proti Římu přispěl nemálo k rozvoji svobody lidského ducha, z níž vyprýštil další rozvoj lidské kultury. Palacký viděl v husitství počátek náboženské reformace, jež zlomila světovládnou moc církve. V tom viděl nutný předpoklad pro pád feudalismu a vznik demokratických řádů doby dnešní. Francouz Arnošt Denis tuto hlavní hodnotící myšlenku Palackého vyjádřil lapidárními slovy: vysílený středověk zpěchoval se skonati, on (národ český) mu zasadil smrtešnou ránu. On postavil právo svědomí naproti autoritě, on první provolal pokřik svobody, jež věkové od té doby podávají jeden druhému“.¹⁾ Tímto pojetím pokusil se prof. Pekař otrásti. Podle něho husitská revoluce není událostí, jež odumírání středověku urychlila. Naopak, třeba prý kláští otázku, zda husitství spíše středověk neprodloužilo. Není to odklon od církve, nýbrž zvýšené úsilí o prohloubení církevně-náboženských ideálů. Hus nemá nic společného s Luthe-rem, husitství nesouvisí s německou náboženskou reformací. Jednou dokonce prof. Pekař napsal, že Hus byl nadkatolíkem. V doslovu k svému dílu — v čtvrtém svazku „Žižky“ — napsal: vývojově husitství neznamená pokrok k svobodnějšímu myšlení novověku, nýbrž právě naopak návrat do středověku a to návrat v hlavních svých duchovních představitelích (jako byli Jakoubek, a Chelčický) naplněný cele mnišsky asketickým názorem na svět . . .

¹⁾ Denis, Čechy po Bílé hoře, II, Vančurův úvod, str. XXI.

XI.

V Ý V O D Y.

Dotkli jsme se řady otázek husitského hnutí. Cílem bylo především na nich ukázat jednostrannost studia husitské revoluce. Zdůraznili jsme, že není možno líčiti husitství *bez souvislosti s povšechným vývojem evropského lidstva* na konci věku středního. Je to doba, která se vyprošťuje z poručnictví universální církve římské. To dobře postihl František Palacký. Vědecké zkoumání od těchto dob poznalo důkladněji, jak k těmto proticírkevním tendencím došlo. Vrhlo světlo na hospodářské poměry doby a ukázalo, jaký vliv hospodářské změny měly na tehdejší vývoj společnosti. Vezmeme-li zřetel na tyto poznatky, husitské hnutí se nám objeví jako organická část politického a sociálního vývoje, jež lidstvo v té době prodělává. Potom nebude možno mluvit o husitské revoluci jako náhodě, závislé na chybách jednotlivců. Tím méně bude možno mluvit o ní jako o události čistě středověké, jež vývoji spíše uskočila než prospěla.

Další postulát, jemuž dnešní dějepisec měl by vyhověti, je přiznání, že husitské hnutí bylo opravdu *sociální revolucí*, se všemi jevy a následky, jež každá sociální revoluce přináší. Naše dějepisceví se dosud ostýchá i samotného slova „husitská revoluce“. Poučná byla by zde statistika, kolikrát v naší historiografii se užilo toho slova v titulu husitských studií. Nejde o název, nýbrž o metodologické závazky, které na sebe historik bere, uzná-li, že má co dělat se skutečným revolučním aktem. Naši dějepisci nejčastěji mluví o „husitských válkách“. Je to zřejmý přezitek z doby, kdy dějepis byl především vypsáním válek. Ale tento

přezitek nezůstal jen ve jménu, nýbrž i ve způsobu, jakým se „husitské války“ vykládají. Přizná-li však historik, že jde o velkou sociální revoluci, musí vyvoditi z toho důsledky pro metodický postup svého badání. Revoluce je společenský proces, násilné řešení krísi nejrůznějšího rázu. Ať v popředí stojí hesla náboženská, politická nebo hospodářská, na všech revolucích pozorujeme mnoho podobného. Společný je tu na př. prvek násilí. Všude dochází k dělení revolucionářů na křídlo mírné a radikální. Všude se objevuje revoluční maximalismus, vyzvedající hesla, na něž se při počátcích revoluce nepomýšlelo. Ve všech revolucích se setkáváme s terorem. Společným rysem revolucí je poměrná krátkodobost, společné mají i to, že se na počátku daří radikálům, aby nakonec podlehl umírněným nebo protivníkům revoluce. Jestliže se to vše pozoruje na všech revolucích, není možno, aby se husitské hnutí vykládalo bez zřetele na tuto skutečnost. Není možno, aby dějepisec se spoléhal jen na zprávy, jež mu o průběhu revoluce dají současníci. Znalost těchto svědectví ovšem je nezbytnou podmínkou, ale jejich kritickému rozboru velmi poslouží znalost, jak současníci soudili o jiných revolucích za situace podobné. Srovnávací studium revolucí ukazuje, jak různé strany za revoluce různým způsobem události chápou, jaké argumenty tito svědci uvádějí pro sebe. V první době mají výhodu vítězíci revolucionáři. Časem se poměr obrací. Veliký program, který si revoluce vytkla, nelze úplně splnit. Výsledky úspěchů revolucionářů jsou menší než se očekávalo. Za to jsou velmi brzo cítiti současná pasiva revoluce. Revoluce je válka, za níž život a majetek obyvatelstva se ocitá v nebezpečí. Dostavuje se rozvrat hospodářský, zatím co skutečné výsledky revoluce, většinou rázu ideálního, není viděti. Jsou to aktiva, jež teprve během další doby narůstají. Ve výhodě tedy jsou současní obviňovatelé revoluce. Dějepisec, zakládající svou práci na současných pramenech, musí nezbytně to vzíti v úvahu. Nemůže revoluci posuzovati jen podle množství vypálených klášterů nebo panských sídel, ale musí vzíti v úvahu, zda z toho mnoha zlého nezrodilo se časem mnoho dobrého, jak to právě učinil Palacký. Dějepisec, vida, jak při každé revoluci

dochází k ničení nesporných kulturních hodnot, nesmí se spokojit jen žalobami a vzdycháním nad těmito škodami revoluce. Právě to, že se tento zjev vždy za revoluce objevuje, musí dějepisce varovati, aby se neukvapoval se svým orfelem.

Při zkoumání revoluce třeba dále míti na paměti, že jde o *sápas malé síly novotářů proti ohromným silám tradice*. Ten poměr se málo mění, podaří-li se představitelům revoluce strhnouti na svou stranu většinu obyvatelstva. To jim usnadňuje útok na staré řády a staré authority. Povalí je poměrně snadno, ale obtíže nastávají, když je třeba staré řády nahraditi novými. Zde se ukazuje, jak je těžko starou společnost rázem převést do nových forem. Starý názor na společnost a staré zvyklosti při správě společnosti jsou tak vžity, že pronikají do tábora revolučního. Hus byl od církve římské upálen jako kacíř. Za husitské revoluce část jeho stoupenců upalovala své protivníky jako kacíře třeba jen proto, že sloužili mši v ornátu. Historik však nemůže se spokojiti pouze škodilým konstatováním: Hle, kam vede revoluce. Hle, jak za revoluce se vše obrátilo v opak! Tomu právě brání zkušenost, získaná pozorováním všech revolucí, přímo vybízející, aby se tyto zjevy, pravidelně se opakující, předešlým vysvětlily.

Srovnávací studium revolucí také ukazuje, kde tkví význam a cena bolestného, na ztráty bohatého procesu. Jsou to především výsledky ideální, jež nelze zaznamenati na papír v člancích míru, na kterých se po boji shodují zápasící strany. Každá revoluce, strhnuvší k akci davy lidu novou ideou, je pronikavě kvášená duševní. Význam však revoluce nelze měřiti jen hodnotou myšlenky, pro kterou zahořely masy, ani stupněm, do jakého se podařilo program uskutečniti. Důležitý je sám fakt, že národ *revoluci prodělal*. Jestliže tuto stránku revoluce mám na paměti, nemohu klásti čtenáři vážně otázku: Stálo za to dělati revoluci za pouhé povolení přijímání pod obojí? Vždyť ovocem revoluce není jen tato liturgická novota. Není možno dělati dohad, že výsledky, jež byly získány roku 1436, mohly býti docíleny již roku 1420. Vždyť nejde o čtyři artikule, ale o vliv revolučního procesu na národ. Odpůrci revoluce nejsou tak zcela nevnímaví k dnešním

následkům revolučního procesu, chtějí-li ukázati na její stinné stránky. Ukazují, jak revoluce působí na zdivočení myslí, na zhrubnutí mravů. Že na duši lidu působí hrubý zápas, postřehnou. Že však nějaký dobrý vliv na duševní rozvoj národa mělo vzplanutí pro lepší a opravdovější život, přehlízejí.

Chápu-li však, že revoluce je zápas národa za ideu, nemohu neviděti aktiva, která z něho pro národ plynou, i když forma zápasu zůstává daleko za velikostí idey. Už vzrůst sebevědomí jednotlivce, účastníciho se revoluční akce, má svou cenu. Vždyť probuzený zájem o věci veřejné je předpokladem rozvoje demokracie.

Zde je třeba se zmíniti o přetřásané otázce husitského, popřípadě tábořského demokracie.

Jak výše bylo uvedeno (str. 10), prof. Chaloupecký navázal na vývody Pekařovy, popřel oprávněnost Masarykovy věty: „Tábor je náš program“. Tvrdí, že Tábor nebyl demokratický, že o demokracii v dnešním smyslu na Táboře mluvíti nelze. Zde však naši dějepisci, vydávající se za strážce moderního historického poznání, usuzují zcela nehistoricky. Chápou demokracii jako konkrétní, hotový program. Ale demokracie je pojem normativní, slovo, jež naznačuje, co by mělo býti, jaká by měla býti správa lidu. Nelze tedy proti demokracii v tábořství uváděti námitky takového druhu: „Tábor nebyl demokratický, poněvadž uznával rozdělení společnosti na stavy (šlechtický, měšťský, selský)“. „Tábor nebyl demokratický, ježto toto revoluční město brzo drželo sedláky v poddanství a vymáhalo na nich platy jako každá jiná vrchnost“. Tím způsobem bylo by možno také dokázati, že ve středověku neexistovalo křesťanství, jež je také předešlým pojmem normativním, naznačujícím, jak by lidé měli žít. Nebudeme tedy hledati tábořský demokracismus jen v naivních, v každém věku se vracejících náběžích k sociální rovnosti, ale ve zjevech, jež *zachovaly trvalou stopu v dalším vývoji*, t. j. měly nesporný podíl na vzniku těch demokratických zřízení, po případě na vzrůst dodnes ještě *neuskutečněných* demokracických ideálů.

Také naše doba není nic než doba pokusů o demokracii. Co

bychom však řekli tomu, kdo by tvrdil, že dnes není u nás demokratiismu, poněvadž přiznáváme nutnost policie, byrokratických úřadů? Toho druhu je námitka, že Tábor nebyl demokratický, poněvadž Táboři uznávali rozdělení tehdejší společnosti na stavy. Zde nesmí historik zapomenouti čtenáři sdělit, že v XV. století ta věc byla nezbytná. V té době rozdělení na stavy má účel především správní. Je to stavovské zřízení. Na všech stavech leží těžké povinnosti. Teprve v novověku, kdy vyrůstá administrativní byrokratická, zvláštní orgány vojenské, policejní, soudní, finanční atd., placené státem, šlechta se stává stavem opravdu privilegovaným, majícím mnohé výhody a žádnc téměř povinnosti. V XV. století však šlechta má řadu funkcí. Má na starosti především obranu země a bezpečnost obyvatelstva na svém panství. Je tedy především stavem vojenským. Tím si vysvětlujeme snahu všech středověkých povstalců — získati za vůdce lidi ze stavu šlechtického. To nám též objasňuje, proč žádny hejtman tábořský nebyl ze stavu selského, ač tábořské vojsko převážně se skládalo ze sedláků.

Demokratiismus, neuznávající feudální dělení společnosti, mohl se objeviti jako vážný požadavek teprve v době, kdy funkce aristokracie převzaly orgány jiné. V době husitské nebylo to možné. Mohly se objeviti a objevily se náběhy k zavedení „rovnosti“, jak to bývá za každé sociální revoluce. Za husitské revoluce, žádající návrat k církvi původní, byly takovéto pokusy zvláště možné. Ale vyvracetí thesi o tábořském demokratiismu poukazem, že uznával feudální zřízení doby, není argument historický.

Ještě nemístnější je námitka, že Tábor měl také své vesnice, že sám vládl poddaným sedlákům. Jestliže ve výše zmíněném případě se nevyložila nezbytná existence šlechty ve středověku, v tomto druhém případě se úplně miči o tom, jaký ráz mělo tehdejší město. Kdežto dnes, v době silně rozvitého hospodářského života, města jsou zásobována potravinami a surovinami z končin nejvzdálenějších a mají pro svůj život k dispozici státní pomůcky (na př. železnice), město z konce středověku musí se stále ještě starati samo o sebe. Musilo míti své vesnice, po při-

padě museli je míti jednotliví měšťané. Tehdejší město musilo býti po stránce zásobovací zabezpečeno vlastní půdou, vlastními zemědělci. Musilo míti své poddané. Chtíti, aby město z konce středověku nemělo vesnických osad, je právě tolik, jako si mysliti dnešní města bez železnic. Obrátme se však přímo k otázce, co z husitství přímo přispělo k vývoji demokratiismu. Byl to především vlastní jeho program, formulovaný ve známých čtyřech artikulech. Demokratický je už náboženský požadavek přijímání pod oboji.

Při hádání mezi husity a papeženci na Malé straně (1420) jednáni se nejvíce rozbíjelo o požadavek kalicha. Také při pozdějších pokusech o smír byla to nejtěžší překážka smíru. Kde hledati vysvětlení? Snad v tom, že požadavek přijímání pod oboji byl projevem prohloubeného náboženského citu? Kdyby tomu tak bylo, církev římská, výborně ovládající psychologii náboženství, sotva kladla by překážky novotě, která novotou nebyla. Mohla svou ústupnost odůvodniti právě poukazem, že v církvi kdysi přijímání pod oboji bylo zjevem běžným a že nepovoluje nic nového. Kořen odporu církve římské tkví právě v tom, co ve středověku vedlo k obmezení věřících na přijímání pod jednou. Přijímání pod oboji bylo v církvi římské vyhrazeno pouze stavu kněžskému. Stalo se předním znakem a velkým privilegiem kněžského stavu, zvyšujícím jeho posvátnost a tím i vliv na laiky. Posilovalo panství církve. Požadavek přijímání pod oboji je v jádře útokem na toto panství. Chce odstraniti jednu z přehrad, které dělí stav duchovní od světského.

Jiným demokratickým prvkem v husitství je *účást nejširších vrstev na bojích revolučních*. Byla to jedna z předních zásluh Husových. Víme, jak vyzýval lid a přiznával mu právo, aby se účastnil boje proti světskému panství církve. Odtud zájem lidu se rozšířil i na jiné obory. Po té stránce hnutí husitské smí se srovnávati s dnešním hnutím socialistickým. Jako socialismus v XIX. st. vnesl pohyb do dělnické třídy, tak husitství pohnulo způsobem době přeměřeným širokými, ba nejširšími vrstvami. Do té doby český venkovan kráčí životem, uzavřen do svých místních, hrubých zájmů. Husitství jej probouzí k aktivnímu životu.